

Katarzyna Minczykowska

Z KSIĘGI PAMIĄTKOWEJ PROFESORA ANDRZEJA TOMCZAKA*

Gdy 27 II 1987 r. z inicjatywy Elżbiety Zawackiej powstał przy toruńskim Oddziale Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego Klub Historyczny, który później przyjął imię zamordowanego w więzieniu we Wronkach Delegata Rządu na Kraj Antoniego Antczaka¹, nikt nie przypuszczał, że w tym samym środowisku za niespełna trzy lata powstanie Fundacja zajmująca się gromadzeniem pamiątek po byłych żołnierzach AK z terenu Pomorza, a w dalszej perspektywie również pamiątek po działalności wojennej Polek w latach 1939–1945. Zamierzeniem bowiem Elżbiety Zawackiej i jej najbliższych wówczas współpracowników, prof. Jana Łopuskiego, prof. Stanisława Salmonowicza i prof. Andrzeja Tomczaka, było to, aby Fundacja taka powstała w Warszawie. Rozmowy i ustalenia na ten temat w tym gronie trwały, zwykle w mieszkaniu Elżbiety Zawackiej, od 1988 r. Dążono do założenia stowarzyszenia skupiającego byłych akowców, a przy nim Fundacji, która dałaby podstawę Archiwum i Muzeum Armii Krajowej². Niestety, wkrótce okazało się, że mimo iż udało się doprowadzić do założenia w 1989 r. Stowarzyszenia Żołnierzy Armii Krajowej (późniejsza nazwa: Światowy Związek Żołnierzy AK) oraz Fundacji Archiwum i Muzeum AK im. Stefana Grota Roweckiego w Warszawie, to instytucje te nie były w stanie gromadzić, opracowywać, przechowywać i udostępniać pamiątek i materiałów archiwalnych, dokumentujących działalność żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego³.

* Zaktualizowany i skrócony tekst, który ukazał się pod tytułem: *Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej 1990–2012. Najważniejsze aspekty działalności*, [w:] *Silva rerum. Opera historica, diplomatica et archivistica continens, Andreae Tomczak dedicate [Prace historyczna, dyplomatyczne i archiwalne dedykowane Profesorowi Andrzejowi Tomczakowi]*, pod red. W. Chorążyczewskiego i M. Hlebionka, Toruń-Warszawa 2012, s. 161–176.

¹ Szerzej na temat Antoniego Antczaka zob. *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939–1945*, cz. 3, pod red. A. Zakrzewskiej i E. Zawackiej, Toruń 1997, s. 25–29.

² A. Tomczak, *Udział środowiska toruńskiego w powstaniu Światowego Związku Żołnierzy AK*, *Rocznik Toruński*, t. 27: 2000, s. 137–138.

³ *Ibid.*, s. 142–146.

Elżbieta Zawacka oraz jej toruńscy współpracownicy mieli poczucie nieubłagane uciekającego czasu, żołnierze AK odchodzili na wieczną wartę, a dowody ich wojennej działalności przepadały, ich historie często odchodziły wraz z nimi. Wówczas Elżbieta Zawacka przy wsparciu prof. Stanisława Salmonowicza i mgr. Grzegorza Górskiego (dzisiaj dr. hab., profesora i rektora Kolegium Jagiellońskiego w Toruniu) założyła w Toruniu Fundację „Archiwum Pomorskie AK”. Akt notarialny został spisany 16 II 1990 r. przed notariuszem Elżbietą Lebiecką. Następnie Minister Edukacji Narodowej, prof. dr hab. Henryk Samsonowicz, rozpatrzył pozytywnie wniosek Fundacji o jej zatwierdzenie (16 III 1990 r.), a 24 IV 1990 r. dokonano wpisu fundacji do rejestru Sądu Rejonowego dla Warszawy-Pragi⁴. Członkowie założyciele ustanowili statut, który jest podstawą działalności Fundacji. W ciągu 28-letniej działalności ulegał on nieznacznym modyfikacjom, pozwalającym na poszerzenie zakresu merytorycznego działań Fundacji⁵. W tym czasie też Fundacja dwukrotnie zmieniała nazwę, która była i jest jednocześnie odzwierciedleniem jej działalności⁶. „Fundacja jest pozarządową organizacją pożytku publicznego, prowadzącą działalność społecznie użyteczną, naukową, oświatową, służącą popieraniu badań: historii Armii Krajowej na Pomorzu, utrwalaniu i upowszechnianiu historii, tradycji i dziedzictwa ideowego Armii Krajowej, dziejów wojskowej służby Polek i upamiętnianiu tradycji tej służby. Cele swe Fundacja realizuje poprzez: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie niestanowiących państwowego zasobu archiwalnego materiałów archiwalnych, dokumentacji i muzealiów doty-

⁴ Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek (dalej: FGEZ), Akta zakładowe Fundacji, Organizacja Własnej Jednostki, 1990–2002, Akt notarialny Repetytorium A 2200/1990; Decyzja Ministra Edukacji Narodowej o zatwierdzeniu Fundacji i jej statutu (BP-0791-35/90/JRw), Warszawa 16 III 1990, Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Pragi o wpisie do rejestru fundacji, Warszawa 24 IV 1990, sygn. Z-010, k. nlb.

⁵ Najważniejsze zmiany w statucie wprowadzono: w 1999 r., na wniosek Elżbiety Zawackiej sformalizowano poszerzony już od 1993 r. zakres działalności Fundacji o prace związane z upamiętnieniem udziału Polek w działaniach niepodległościowych Polski w latach 1939–1945; w 2011 r. dostosowano statut do wymogów zmienionej w 2010 r. ustawy o organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 IV 2003 r. Zmiany te jednak nie wpłynęły na merytoryczny zakres działalności Fundacji; zob. FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Protokoły z posiedzeń Rady Fundacji, sygn. Z-001.

⁶ Nazwę Fundacji zmieniano dwukrotnie: 1) na wniosek Elżbiety Zawackiej w 1999 r. z Fundacja „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej” na Fundacja „Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek”, 2) w marcu 2009 r. na wniosek Zarządu z Fundacja „Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek” na Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej. W toku dyskusji nową nazwę ustalono na: Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz wojskowej Służby Polek; zob. FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Protokoły z posiedzeń Rady Fundacji, sygn. Z-001.

czących Armii Krajowej na Pomorzu oraz wojskowej służby Polek; gromadzenie i udostępnianie księgozbioru Biblioteki Fundacji wszystkim zainteresowanym tematyką dotyczącą pomorskiej AK oraz wojskowej służby Polek; udostępnianie gromadzonych materiałów archiwalnych zainteresowanym, w szczególności historykom badającym dzieje AK na Pomorzu oraz dzieje wojskowej służby Polek i historię Wydziału Łączności Zagranicznej KG AK (tzw. Zagrody); gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie wszelkiego rodzaju pamiątek typu muzealnego po AK na Pomorzu i po wojskowej służbie Polek; gromadzenie i opracowywanie materiałów dotyczących działalności konspiratorów rodem z Pomorza w ogólnopolskich strukturach oraz materiałów dotyczących środowisk konspiracyjnych po roku 1945; popularyzację Polskiego Państwa Podziemnego, konspiracji pomorskiej i kobiet-żołnierzy na łamach Biuletynu Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek; własną działalność wydawniczą Biblioteki Fundacji Archiwum Pomorskie AK i sprzedaż własnych wydawnictw”⁷.

Do realizacji tych celów Elżbieta Zawacka pozyskiwała rzesze wolontariuszy. Główne aspekty działalności Fundacji dotyczyły prac archiwalnych, wydawniczych i działań związanych z upamiętnianiem żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego poprzez nazewnictwo ulic, fundowanie tablic, obelisków i pomników. Wszystkimi działaniami niemalże do końca swoich dni kierowała Elżbieta Zawacka, korzystała jednak ze wsparcia naukowego wielu historyków XX w., archiwistów i muzealników. W pracach archiwalnych zawsze Elżbiecie Zawackiej doradzał prof. Andrzej Tomczak, a w pierwszym okresie istnienia Fundacji również Wiesława Kwiatkowska (obecnie dr hab., prof. UMK) i dr Krystyna Podlaszewska. Ta ostatnia była także współautorką (współ z prof. Tomczakiem i prof. Zawacką) pierwszej instrukcji opracowywania materiałów aktowych gromadzonych przez Fundację. Zgodnie z wolą Elżbiety Zawackiej zbiory te podzielono na trzy grupy (w terminologii „fundacyjnej” określanej działaniami): dział Archiwum Pomorskie (materiały dotyczące konspiracji na Pomorzu), dział Archiwum Wojennej Służby Polek (materiały na temat udziału Polek w działaniach wojennych 1939–1945) i dział Wydziału Łączności Zagranicznej KG ZWZ-AK „Zagroda” (materiały dotyczące kurierów tego Wydziału oraz działalności Wydziału jako takiego).

⁷ FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Statut Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, 11 IV 2011. Fundacja uzyskała status organizacji pożytku publicznego w 2004 r., zob. FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Organizacja własna jednostki 2007–2012, KRS, Odpis aktualny, Stan na dzień 21 III 2012, k. 1–6.

W ciągu 28 lat działalności Fundacji udało się zgromadzić materiały, na podstawie których założono akta osobowe dla 8679 osób⁸. 3613 teczek osobowych to materiały zgromadzone w ramach działu zbiorów pomorskich, 4823 teczek składa się na zbiory WSK oraz 243 jednostek archiwalnych to akta „Zagrody”⁹. Aby zintensyfikować działania związane z pozyskiwaniem materiałów relacyjnych, w 1996 r. na I Zjeździe Kombatantek, zorganizowanym przez Elżbietę Zawacką, powołała ona Memoriał General Marii Wittek, skupiający ponad 300 osób zaangażowanych w pozyskiwanie materiałów dokumentujących udział Polek w latach drugiej wojny światowej. Dzięki działaniom Memoriału dział zbiorów WSK z 487 teczek w 1996 r. wzrósł do wspomnianych 4823 teczek osobowych kobiet-żołnierzy w roku 2018, przy czym największy przyrost materiałów zauważa się w pierwszych sześciu latach po powołaniu Memoriału, tj. w okresie od listopada 1996 r. do końca 2001 r.¹⁰

Spełniając funkcje archiwum, Fundacja gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia ww. zbiory. Aby móc rzetelnie spełniać te zadania, konieczne było stworzenie pomocy archiwalnych, toteż od początku działalności Fundacji, wzorem Komisji Historii Kobiet w Warszawie¹¹, z którą Elżbieta Zawacka była związana od lat siedemdziesiątych XX w., prowadzone są kartoteki alfabetyczne i rzeczowe, które w swoistej terminologii fundacyjnej określa się „kartoteką alfabetyczną” – tzw. alfabetką – oraz kartotekami: relatora i informacyjną. Ponadto, by ułatwić badaczom po-

⁸ W pierwszym dziesięcioleciu działalności Fundacji jednateczka osobowa odpowiadała jednej jednostce archiwalnej. W miarę jednak napływania materiałów, często od rodzin zmarłych kombatantów, na temat jednej osoby zakładano kilka jednostek archiwalnych. Przy czym podstawowy numer inwentarza pozostawał bez zmian, był jednak łamany przez kolejne numery odpowiadające kolejnym jednostkom archiwalnym (np. Janina Kowalska, nr inw. 1232/1-5/WSK). Wyjątek stanowią teczki osobowe żołnierzy „Zagrody”. W tym dziale materiały nie narastały, w związku z czym jednateczka osobowa odpowiada jednej jednostce archiwalnej. Od 2012 r. Fundacja sukcesywnie digitalizuje i udostępnia on-line zgromadzone przez siebie zbiory archiwalne, zob. www.zawacka.pl oraz <http://kpbc.umk.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=130> [dostęp: 30 IX 2018].

⁹ Stan zgromadzonych przez fundację materiałów na dzień 31 XII 2018 r.

¹⁰ Zob. FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Sprawozdania z działalności Fundacji za lata 1996–2001, sygn. Z-030.

¹¹ Komisja Historii Kobiet w Walce o Niepodległość – archiwum społeczne założone z inicjatywy Marii Wittek w 1970 r. przy warszawskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Historycznego, gdzie przez lata znajdowała się też siedziba KHK. Od 2001 r. KHK przeniosła się do gmachu Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Prace Komisji ustały, zbiory jednak się zachowały i są udostępniane przez pracowników AAN. Do najważniejszych osiągnięć KHK należy wydanie drukiem, nakładem Państwowego Instytutu Wydawniczego, *Słownika uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945. Poległe i zmarłe w okupacji niemieckiej*, praca zb., Warszawa 1988; K. Minczykowska, *Spoleczne ośrodki dokumentacji dziejów konspiracji 1939–1945 w Polsce*, *Archiwista Polski* 2003, nr 2 (30), s. 40.

szukiwania, stworzono także tzw. teczki problemowe, zawierające informacje na temat poszczególnych zagadnień związanych z drugą wojną światową lub odsyłacze na ich temat do konkretnych akt zgromadzonych przez Fundację.

Oprócz materiałów o charakterze relacyjnym kombatanci i ich rodziny nadsyłali do Fundacji wiele zdjęć i pamiątek rzeczowych, od pamiątek osobistych, przez liczne odznaczenia aż do obrazów. Na tej podstawie stworzono dwa kolejne działy zbiorów Fundacji: dział muzealników i ikonograficzny. Na pierwszy składa się kilkaset eksponatów muzealnych, na drugi ponad kilka tysięcy fotografii (przy czym drugie tyle badacz może odnaleźć w opisanych wyżej teczkach osobowych). Do najcenniejszych eksponatów muzealnych Fundacji należą: radiostacja z 1944 r. (nr inw. 149) przekazana Elżbiecie Zawackiej przez Jana Kopytę, w latach wojny pracującego w bazie Janka w Paryżu, połowy ekwipunek żołnierza polskich Sił Zbrojnych (łóżko polowe, śpiwór, polowe krzesło, dwie polowe umywalki, polowe wiadro; nr inw. 275–281), płk. Karola Marescha, przekazany przez Eugenię Maresch¹², klucz do przechowywania mikrofilmów gen. Marii Wittek, szefa WSK KG SZP-ZWZ-AK (nr inw. 105), liczne elementy wyposażenia obozowego pewniaków lat międzywojennych (łyżki, elementy mundurów) czy odznaczenia m.in.: gen. Elżbiety Zawackiej, a wśród nich *Virtuti Militari*, *Krzyż Walecznych* czy *Order Orła Białego*. Z kolei wśród najcenniejszych fotografii znajdują się zdjęcia przekazane przez Elżbietę Zawacką z czasów jej służby w Organizacji Przesposobienia Wojskowego Kobiet. Na zbiór ten składa się 1510 zdjęć z lat 1931–1939, 1946.

Uzupełnienie zbiorów Fundacji stanowią zbiory biblioteczne, wśród których oprócz kilkutyśięcznego zespołu książek i czasopism dotyczących lat 1939–1945 na uwagę zasługuje zbiór prasy konspiracyjnej i map z lat 1939–1945. Tu do najcenniejszych należą takie tytuły jak: „Głos Serca Polskiego” (b.d.w.), „Iskra Wolności (1942)”, „Służba Kobiet (1943, 1944)”, zbiór 13 tytułów prasy powstańczej, m.in. „Biuletyn Informacyjny”

¹² Eugenia Maresch – w 1940 r. została deportowana wraz z rodzicami i rodzeństwem na Syberię, skąd dwa lata później przedostała się najpierw do Teheranu, później do Indii, a następnie do Anglii, gdzie mieszka do dzisiaj. Od wczesnej młodości udzielała się społecznie. Jest członkiem m.in. Rady Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, sekretarzem Towarzystwa Popierania Nauki Polskiej w Londynie, członkinią Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, Polsko-Brytyjskiej Komisji do Spraw wywiadu oraz członkinią Rady Ochrony Pamięci walk i Męczeństwa; <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/konkursy-i-nagrody/nagroda-kustosz-pamieci/2009/24263,Eugenia-Maresch.html?search=9570755490984> [dostęp: 12 IX 2018 r.].

(1944), czy organ Pomocniczej Służby Kobiet w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie – „Ochotniczka” (14 numerów z lat 1943–1946)¹³.

Od początku swojej działalności Fundacja udostępnia zgromadzone przez siebie zbiory pracownikom naukowym, studentom, rodzinom kombatantów. Warto dodać, że i tu nie do przecenienia okazała się pomoc archiwisty, prof. A. Tomczaka, który – jak wiadomo – swego czasu pracował zawodowo w Archiwum Państwowym w Łodzi i który od początku działalności Fundacji uwrażliwiał jej twórczynię i pracowników na elementy konieczne do właściwego funkcjonowania pracowni naukowej. I choć ta pod względem technicznym, z uwagi na ciągle niedofinansowanie, wciąż wymaga dopracowania, to dzięki czujności prof. Tomczaka zawsze obowiązywał w niej regulamin i ewidencja korzystających ze zbiorów, którzy musieli uzasadniać pisemnie taką potrzebę, a studenci zaś muszą okazać skierowanie z uczelni bądź polecenie samodzielnego pracownika naukowego, co w przypadku prywatnych archiwów społecznych nie jest wcale takie oczywiste.

Kolejny ważny aspekt działalności Fundacji, to niewątpliwie jej działalność wydawnicza.

Publikacje Fundacji są wydawane w ramach serii „Biblioteka Fundacji Archiwum Pomorskie AK”. Dotychczas ukazało się 75 prac¹⁴, które można podzielić na sześć grup: słowniki, materiały źródłowe, materiały pokonferencyjne, monografie, publikacje poświęcone wojennej służbie Polek, publikacje niepasujące do żadnej z wyżej wymienionych grup i objęte wspólnym tytułem „Varia”. Ukazały się w ramach tej „niepisanej” grupy m.in.: wiersze Ireny Tomalakowej, przewodnik po Borach Tucholskich czy informatory i katalogi (także anglojęzyczne) o zbiorach Fundacji¹⁵.

Fundacja publikuje także „Biuletyn Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej”, który ukazuje się nieprzerwanie od 1988 r. Początkowo jako organ Klubu Historycznego, następnie jako „Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie AK”, później jako „Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie AK oraz Wojskowej Służby Polek”, a po śmierci Elżbiety Zawackiej w 2009 r.

¹³ *Informator o zbiorach Fundacji „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej” w Toruniu*, pod red. K. Minczykowskiej, Toruń 2000, s. 177–178.

¹⁴ Wykaz publikacji Fundacji zob. ostatnie strony bieżącego Biuletynu.

¹⁵ I. Tomalak, *Drugi brzeg. Wiersze wojenne i więzienne*, Toruń 1994; *Szlak partyzancki Armii Krajowej w Borach Tucholskich. Przewodnik*, Toruń 1995; *Informator o zbiorach Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej*, pod red. K. Minczykowskiej, Toruń 2000; *Informator o zbiorach archiwalnych Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej*, pod red. K. Minczykowskiej, Toruń 2017 [*Guide to the collections of the archive of The Foundation of General Elżbieta Zawacka*, translated by Agnieszka Chabros]; A. Mikulska, J. Mikulska, *Katalog muzealiów ze zbiorów Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej*, Toruń 2017 [*Catalogue of the collections of The Foundation of General Elżbieta Zawacka*, translated by Agnieszka Chabros].

pod obecnym tytułem. W ciągu 24 lat zmieniła się nie tylko szata graficzna „Biuletynu”, ale i zawartość. Przeszedł on długą metamorfozę od druku ulotnego przygotowywanego metodą powielaczową, mającego charakter tylko informacyjny, do czasopisma o charakterze popularnonaukowym, kierowanym nie tylko do pracowników i współpracowników Fundacji, ale i do szerszych gremiów społecznych. Obecnie „Biuletyn” wydawany jest jako rocznik, w nakładzie od 1200 do 2400 egz. oraz w formie e-booka i rozpowszechniany całkowicie nieodpłatnie. Głównymi odbiorcami „Biuletynu” są nauczyciele, naukowcy, kombataneci oraz biblioteki o profilu humanistycznym w kraju i za granicą.

Pracami wydawniczymi Fundacji od początku kierował prof. Andrzej Tomczak, a członkami Komitetu byli ponadto prof. Stanisław Salmonowicz (do końca 1995 r.), dr hab. Jan Sziling (od 2008 r. profesor tytularny; wciąż aktywny w Komitecie Redakcyjnym), oraz doc. Elżbieta Zawacka (od 1996 r. profesor tytularny; w Komitecie aktywna do 2005 r.)¹⁶. W roku 2001 do Komitetu dołączyła Katarzyna Minczykowska, pełniąca funkcję sekretarza. W 2006 r. skład Komitetu poszerzono o dr. hab. Bogdanę Chrzanowskiego i dr Sylwię Grochowinę. Początkowo Komitet obradował kilka razy w roku, od 2001 r. zebrania odbywają się raz w roku, a sprawy bieżące omawiane były w ramach osobnych konsultacji, których najczęściej udzielali sekretarzowi Komitetu i Zarządowi Fundacji¹⁷ prof. Andrzej Tomczak i prof. Jan Sziling. Ponadto ci członkowie Komitetu, którzy są samodzielnymi pracownikami naukowymi, dokonują też recenzji wewnętrznych prac wpływających do redakcji. W recenzowaniu, często społecznym, wspierają Fundację także pozostali obecni i byli członkowie Rady Fundacji¹⁸.

¹⁶ Elżbieta Zawacka wówczas zrezygnowała też z udziału w czynnych pracach Rady Fundacji oraz z przewodniczenia Memoriałowi General Marii Wittek, pozostawała jednak w stałym kontakcie z władzami i pracownikami Fundacji, niejednokrotnie konsultując i realnie wpływając na realizację wiele projektów Fundacji; FGEZ, Akta zakładowe, Organy Kolegialne. Rada Fundacji, Pismo Elżbiety Zawackiej o rezygnacji z czynnego uczestnictwa w Radzie i w Komitecie Redakcyjnym Fundacji, 2005, sygn. Z-000.

¹⁷ Zarząd Fundacji, według statutu, zarządza fundacją. Jest nadzorowany przez Radę Fundacji oraz Komisję Rewizyjną. Pierwszy Zarząd Fundacji pracował w składzie: Elżbieta Zawacka (prezes), Grzegorz Górski (wiceprezes) i Zbigniew Muchliński (sekretarz). Obecnie w skład zarządu wchodzi: Dorota Zawacka-Wakarecy (prezes), Katarzyna Minczykowska-Targowska (wiceprezes) i Dorota Kromp (sekretarz); FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, 1990, Z-010; Akta zakładowe Fundacji, Organizacja własna jednostki 2007-2012, KRS, Odpis aktualny, Stan na dzień 21 III 2012 r., k. 1-6, zobacz też: www.zawacka.pl/organizacja.html [dostęp: 30 VI 2012 r.].

¹⁸ Rada Fundacji, według Statutu Fundacji, jest organem nadrzędnym, sprawującym nadzór nad Zarządem Fundacji. Pierwsza Rada Fundacji składała się z: Stanisława Salmonowicza (przewodniczący) oraz członków: Leszka Michalskiego, Jana Szilinga, Kazimierza Przybyszewskiego i Jana Wyrowińskiego. Obecnie w skład Rady wchodzi: Jan

Obok działalności archiwalnej, wydawniczej, konferencyjnej, wystawienniczej Fundacja prowadzi działalność edukacyjną, polegającą na organizowaniu wykładów otwartych oraz prelekcji i warsztatów. Przy czym te drugie, kierowane do młodzieży, odbywają się zarówno w siedzibie Fundacji, jak i w placówkach, do których zapraszani są pracownicy i współpracownicy Fundacji.

Od początku swojej działalności Fundacja dbała także o upamiętnianie żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego poprzez fundowanie tablic, obelisków, pomników oraz zabieganie, by ulice czy instytucje użyteczności publicznej nosiły imiona polskich żołnierzy drugiej wojny światowej. I tak już w 1986 r. za sprawą Elżbiety Zawackiej i grona osób skupionych wokół niej odsłonięto, jeszcze w towarzystwie funkcjonariuszy Służb Bezpieczeństwa, tablicę pamiątkową poświęconą pamięci żołnierzy Pomorskiego Okręgu ZWZ-AK (Toruń, krużganek kościoła NMP). W latach następnych odsłaniano kolejne tablice i obeliski. Łącznie za sprawą działalności Fundacji udało się odsłonić 14 tablic i obelisków oraz jeden pomnik¹⁹. Do największych osiągnięć samej Elżbiety Zawackiej należało ufundowanie i odsłonięcie pomnika gen. Marii Wittek (Warszawa, kwiecień 2007, dziedziniec Muzeum Wojska Polskiego) i obelisku poświęconego pamięci wszystkich „Polek walczących na frontach II wojny światowej” (Warszawa, listopad 2007, Park Wolności przy Muzeum Powstania Warszawskiego). We wszystkie działania merytoryczne, dotyczące treści tablic pamiątkowych angażowali się członkowie Rady Fundacji – szczególnie prof. Andrzej Tomczak i prof. Jan Sziling, których niejednokrotnie Elżbieta Zawacka prosiła o spotkania konsultacyjne, które odbywały się w mieszkaniu Pani General.

Działalność Fundacji była i jest możliwa dzięki dziesiątkom ludzi zaangażowanych w jej prace. W szczytowym okresie swojej działalności Fundacja zatrudniała 15 osób, zaś około 30 osób pracowało dla niej społecznie²⁰. Do najwytrwalszych społeczników Fundacji należeli: Kalina Antonowicz, żołnierz AK, muzealnik (pracująca w Fundacji w latach 1990–1998; zmarła w 2003 r.), Aniela Gliniak, żołnierz AK i więzień KL

Wyrowiński (przewodniczący), oraz członkowie: Józef Borzyszkowski, Bogdan Chrzanoski, Andrzej Gąsiorowski, Mirosław Golon, Sylwia Grochowina, Andrzej Kola, Janusz Marszałec, Katarzyna Minczykowska, Przemysław Olstowski, Marcin Owsiański, Waldemar Rezmer, FGEZ, Akta zakładowe Fundacji, Organizacja własna jednostki 1990–2002, Załącznik do pisma kierowanego do Sądu Rejonowego Warszawa-Praga, 1 III 1990, sygn. Z-010; Akta zakładowe Fundacji, Organizacja własna jednostki 2007–2012, KRS, Odpis aktualny, Stan na dzień 21 III 2012, k. 1–6, sygn. Z-010

¹⁹ FGEZ, Akta Zakładowe, Sprawozdania z działalności Fundacji, 1990–2011, sygn. Z-030.

²⁰ D. Zawacka-Wakarecy, *Przedmowa. Powstanie i działalność Fundacji „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”*, [w:] *Informator o zbiorach Fundacji...*, s. 9–10.

Auschwitz (wolontariuszka w latach 1990–1999; zmarła w 2000 r.), Maria Karwat, z d. Szczaniecka, żołnierz AK, pielęgniarka (od 1990 r. do swojej śmierci w roku 2007), Adela Dejewski, żołnierz AK, emerytowana nauczycielka (1990–1999; zmarła w 2001 r.), Janina Marhburg, bibliotekarka (pracująca z Elżbietą Zawacką już od lat osiemdziesiątych do roku 2005; mieszka w Toruniu) oraz Barbara Skrobacka, żołnierz AK, emerytowana nauczycielka (od końca lat osiemdziesiątych do roku 1999; zmarła w 2010 r.).

Wśród społeczników Fundacji wspierających jej prace od początku jej istnienia do swoich ostatnich dni był prof. Andrzej Tomczak, dokonujący przez te wszystkie lata cotygodniowych konsultacji prac Fundacji, zwłaszcza wydawniczych. Tu wkład Pana Profesora był wprost nie do przecenienia. Czujne i krytyczne spojrzenie prof. Andrzeja Tomczaka na dziesiątki wydawnictw Fundacji tych książkowych, ale i ulotnych, pozwalało na utrzymanie ich wysokiej jakości naukowej. Ponadto dydaktyczna pasja Pana Profesora sprawiła, że przez 27 lat z wiedzy i umiejętności warsztatowych Profesora skorzystał niejedynemu społeczny historyk czy archiwista Fundacji. Odejście na wieczną wartość naszego Nauczyciela jest wielką stratą dla całego środowiska Fundacji Generali Elżbiety Zawackiej.